

Мукачівський Центр дитячої та юнацької творчості

ТВОРЧА РОБОТА

на тему:

Родинне виховання як основний
чинник створення найсприятливішої
атмосфери для успішного навчання
та розвитку школярів

Підготувала:

Гвоздак А. І.

Культурорганізатор

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ.....	7
1.1. Наукові підходи до розробки концепцій виховання.....	7
1.2. Загальна мета і завдання виховання: підходи до розуміння.....	12
РОЗДІЛ 2. РОДИННЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК СТВОРЕННЯ НАЙСПРИЯТЛИВІШОЇ АТМОСФЕРИ ДЛЯ УСПІШНОГО НАВЧАННЯ ТА РОЗВИТКУ ШКОЛЯРІВ.....	18
2.1. Вплив атмосфери сімейного життя на процес і результат виховання особистості.....	18
2.2. Взаємодія сім'ї і школи: сутність, принципи, напрями, способи реалізації.....	24
2.3. Проблеми, що виникають на сучасному етапі в спільній роботі сім'ї та школи в умовах їх соціального партнерства.....	32
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	41
ДОДАТКИ.....	44

ВСТУП

Актуальність дослідження. Родинне виховання – це перше виховання, яке отримує дитина і виховання, яке супроводжує її на протязі усього періоду розвитку. У сім'ї закладається фундамент духовності дитини, її світорозуміння. Саме родина протягом перших років життя малюка формує основи майбутньої особистості.

Сімейне виховання обов'язково принесе свої результати, якщо воно відбувається в атмосфері любові, взаємного розуміння і поваги. Важливу роль також відіграє самореалізованість та матеріальний добробут батьків, яке створює необхідні умови для нормального розвитку дитини.

Родинне виховання – це джерело формування національної свідомості, працелюбності, людських почуттів, любові до батьків, пошани до рідної мови, культури та історії. Від роду до народу – таким має бути природний шлях розвитку кожної дитини.

Сучасна модель родинного виховання формується за принципом співробітництва. Важливо те, що сім'я та навчальні заклади є союзниками, вони повинні разом створювати умови для гармонійного розвитку дитини. Але саме родина, в першу чергу, несе повну відповідальність за розвиток, виховання і навчання своїх дітей.

Взаємодія сім'ї і школи - складна проблема, що пройшла в своєму розвитку тривалий час, набуваючи різної спрямованості, характеризуючись різними підходами до її розв'язання на різних етапах поступу суспільства. Однак і сьогодні взаємодія цих двох соціальних інститутів не втрачає своєї актуальності, наповнюючись новим змістом, що зумовлено процесами, які відбуваються в системі освіти загалом і в сім'ї зокрема.

На важливості проблеми взаємодії сім'ї і школи наголошується в Законі України «Про освіту», де зазначено, що - батьки мають право: вибирати навчально-виховний заклад для неповнолітніх дітей; обирати і бути обраними до органів громадського самоврядування в закладах освіти; звертатися до органів державного управління і громадського самоврядування

з питань навчання, виховання дітей, сприяти здобуттю дітьми освіти в загальноосвітніх навчально-виховних закладах... [25, с.414].

Хоча в Законі безпосередньо не згадується взаємодія сім'ї і школи як така, закладені в його статтях положення орієнтовані на реалізацію цього процесу й перебувають у прямій залежності від успішної його реалізації.

Теоретико-прикладні аспекти взаємодії сім'ї і школи у вихованні дітей висвітлено в працях Т.Виноградової, О.Докукіної, Т.Кравченко, І.Мачуської, Л.Повалій, В.Постового, О.Пухти та інших. Ґрунтуючись на досягненнях сучасної психолого-педагогічної науки, ураховуючи практичний досвід та особливості нинішніх реалій, дослідники роблять спробу визначити найбільш актуальні проблеми сімейного виховання дітей різних вікових категорій, винайти оптимальні способи усунення наявних у ньому недоліків шляхом залучення батьків до співробітництва із закладами загальної середньої освіти, реалізації взаємодії сім'ї і школи.

Це дає змогу констатувати, що сьогодні спостерігається подальший розвиток і вдосконалення взаємодії педагогічних колективів закладів загальної середньої освіти з батьками дітей, які в них навчаються. Серед різних напрямів цього процесу (залучення до управління навчальним закладом, робота в шкільному та батьківському комітетах, надання школі матеріальної допомоги) важливе місце належить такому, як надання педагогічним колективом школи психолого-педагогічної допомоги батькам у вихованні дітей.

З огляду на вище означене, була обрана тема дослідження: **“Родинне виховання як основний чинник створення найсприятливішої атмосфери для успішного навчання та розвитку школярів”**.

Об'єкт дослідження: родинне виховання на сучасному етапі.

Предмет дослідження: особливості взаємодії школи та сім'ї у вихованні дітей в сучасних умовах реформування освіти в Україні.

Мета дослідження полягає у вивченні та теоретичному обґрунтуванні проблеми родинного виховання як основного чинника створення найсприятливішої атмосфери для успішного навчання та розвитку школярів.

Завдання дослідження:

- проаналізувати різноманітну наукову літературу з проблеми дослідження;
- вивчити наукові підходи до проблеми розробки концепцій родинного виховання;
- охарактеризувати мету і завдання виховання дітей та молоді;
- висвітлити сутність взаємодії учителя і батьків школярів та напрямів їхньої ефективної співпраці для розвитку та виховання учнів;
- вивчити та теоретично обґрунтувати проблеми, що виникають на сучасному етапі в спільній роботі сім'ї та школи в умовах їх соціального партнерства;
- підвести підсумки дослідження.

Для розв'язання поставлених мети і завдань застосовувався комплекс **методів дослідження:**

- теоретичні: вивчення та аналіз філософської, психолого-педагогічної, науково-методичної літератури, що забезпечило розгляд загальних теоретичних питань з проблеми дослідження; вивчення, аналіз і узагальнення педагогічного досвіду, порівняння, систематизація, моделювання змісту, організаційних форм і методів навчання; зіставлення та узагальнення отриманих результатів дослідження з метою обґрунтування сутності досліджуваного явища та визначення оптимальних педагогічних умов взаємодії школи та сім'ї у вихованні дітей в сучасних умовах реформування освіти в Україні;
- праксиметричні (аналіз педагогічного досвіду та результатів діяльності), за допомогою яких упорядковано та систематизовано дослідницькі матеріали.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що основні положення роботи доповнюють педагогічне знання й можуть слугувати для подальшої наукової розробки проблеми родинного виховання як основного чинника створення найсприятливішої атмосфери для успішного навчання та розвитку школярів, а також сприяють його використанню для розробки методичних рекомендацій в контексті проблеми дослідження. Матеріали дослідження можуть бути реалізовані під час організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти, ліцеїв, гімназій тощо.

Апробація та впровадження результатів дослідження проводились безпосередньо в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти та обговорювались на педагогічних радах.

Структура курсової роботи. Робота складається із двох розділів п'яти підрозділів, висновків, списку використаної літератури, що налічує 34 джерела та додатків. Загальна кількість сторінок – 51, з них основний текст викладено на 40 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

1.1. Наукові підходи до розробки концепцій виховання

Концептуальні засади національної системи освіти і виховання у свій час були визначені І.Огієнком. Враховуючи педагогічні надбання минулого українського народу (практику родинного виховання, філософські ідеї народного календаря, фольклор), учений розробив теоретичні засади національного виховання, що знайшли своє вираження у виховній діяльності родини, школи, церкви.

Тему родинно-виховних відносин порушували як вчені, так і письменники М.Квітка-Основ'яненко, М.Костомаров, І.Нечуй-Левицький, В.Милорадович, Т.Рильський, Т.Шевченко та ін. У своїх працях вони високо поцінювали демократичні традиції рівності, поваги й духовної єдності подружжя. Їх погляди на виховання в родині ґрунтувалися на основах християнської моралі, традиціях і обрядах українського народу.

Педагоги С.Русова, Я.Чепіга наголошували, що справжню людину виховує сім'я, відстоювали думку про необхідність створення національної системи виховання на основі рідної культури, історії, національної творчості [11, с.26].

У складних умовах переслідування всього українського, коли державну політику було спрямовано на денаціоналізацію української спільноти, вітчизняні педагоги 20–30-х років ХХ століття свою увагу сконцентрували на розробленні теоретичних основ національного виховання, пошуку шляхів та засобів його здійснення. Цій проблемі присвятили свої праці В.Ващенко, І.Велигорський, С.Сірополко, Г.Терлецький, І.Ющишин та ін. Головним завданням національного виховання вчені вважали формування національної свідомості, національного ідеалу на основі етнопедагогіки.

Дослідженню проблеми національного виховання присвятили свої праці багато педагогів сьогодення (Г.Біленька, П.Ігнатенко, В.Кузь, Д.Погребенник, Ю.Руденко, З.Сергійчук, М.Стельмахович, Є.Сявакко,

Н.Якимчук та інші). Вони довели, що основою національного виховання є історико-культурна спадщина українського народу.

Внаслідок відсутності власної державності школа в Україні на початку ХХ ст. була не засобом просвіти народу, а урядовою інституцією, здійснювала “політику рабського виховання” (С.Русова), освітня система побудована “на спотворених, суперечливих природі людини, вигаданих принципах” (Я.Чепіга), а мета, завдання, зміст і методи освіти, навчання і виховання не відповідали запитам особливості української дитини, потребам українського народу про що стверджує Б.Грінченко в “Громадській думці”, “Новій громаді”, М.Грушевський в “Літературно-науковому віснику”, “Новій школі”, “Селі”, Т.Шерстюк, С.Русова, Я.Чепіга, С.Черкасенко, В.Прокопович і С.Паляничка у “Світлі”, С.Русова, Я.Чепіга та інші в “Народном учителе” [11, с.27].

Свого часу К.Ушинський писав, що, нерідна українській дитині школа не розвиває, а псує її душу, вона “чужа й непривітна”, “безсила”, бо не спирається на єдино плідний ґрунт — рідну мову навчання й народні почуття, і, нарешті, “непотрібна” українському народові. Б.Грінченко, як і К.Ушинський, на конкретних прикладах і фактах показав, що “московська школа в українському селі нижча від народу, безсила й некорисна, доброго сліду не кине, бо спиняє в дитини розвиток, душу ж не розвиває, а псує, огидний жаргон, що вона виробля, здатний хіба що ябеду скласти, ця школа замалим не пекло дитині” [33, с.43].

О.Вишневецький, проаналізувавши історію освітньої справи від найдавніших часів до початку ХХ ст. і стан тогочасної освіти в Україні, відзначав, що “між різними краями Росії Україна., належить до найгірших, найменш освічених”, “Україна стала однією з найтемніших сторін. Книжок, газет між народом розходиться незвичайно мало. Люди не мають поняття ні про що”. Український народ відчужували від національного життя — “мовчи, не розсуждай, що прикажуть — сповняй”, привчали забувати й зневажати своє, близьке, рідне [7, с.26].

Ідеї й думки Б.Грінченка і М.Грушевського розвивали видавці й дописувачі журналу «Світло», які переконливо обґрунтовували тезу про те, що російськомовна школа в Україні не задовольняла потреби як окремо взятої особистості, так і всього українського народу, а навпаки, шкодила нації, вела її до деградації, занепаду і виродження. “Є школи і на Україні, — писав Я.Чепіга, — а справжньої освіти український народ од них не має. Не світ вони сіють в нашій народі, а темряву... В сучасній школі все, весь устрій, вся система, починаючи од читання шкодливо одбивається на освіті дитини, а через неї на всьому українському народові. Такий стан освіти не може заспокоїти наших культурно-національних змаганій і турбот” [9].

1905-1914 рр. українські педагоги, письменники, освітні й культурні діячі сформулювали і виклали на сторінках преси основні теоретико-методологічні засади української національної школи. Свідченням цього є, зокрема, і проекти української національної школи та освіти, розроблені С.Русовою, Я.Чепігою, С.Сірополком, І.Ющишиним, редакційними комітетами журналів “Світло”, “Учитель” (Львів), “Народный учитель”, “Украинская жизнь” і доповнені резолюціями і вимогами різноманітних з’їздів, курсів, сходів, зібрань тощо. Аналіз цих проектів дає змогу зробити висновок про те, що в них чітко визначено мету, завдання, принципи, зміст і методи навчання і виховання в новій українській національній школі, її організаційну структуру, шляхи і способи підготовки нового вчителя, ряд інших важливих теоретичних і практичних питань. Головне, що об’єднувало названі проекти, — це відображення в них ідеї народності виховання, яка в методологічному плані виступає найважливішою закономірністю розвитку освіти і школи в Україні.

Мету та завдання виховання автори проектів визначали, спираючись на передовий вітчизняний і зарубіжний педагогічний досвід, виходячи з історичної, економічної, соціокультурної і національної обумовленості процесу виховання, врахування об’єктивних законів і закономірностей розвитку природи, суспільства, людини і людського мислення.

В узагальненому вигляді мету виховання розробники і прихильники концепції української національної школи вбачали у формуванні всебічно і гармонійно розвиненої особистості, розвитку кращих її природних здібностей, можливостей і талантів, людини соціально зрілої, високоморальної, розумово розвиненої, працелюбною, патріота України. Так, Б.Грінченко метою виховання вважав формування таких рис майбутнього громадянина України, як глибокий патріотизм, гуманність, добропорядність у взаєминах між людьми усіх націй і народностей. Він виділяв розумове, моральне, естетичне, фізичне і трудове виховання. Головне завдання народної школи вбачав у підготовці дітей до майбутнього трудового життя. Педагог наголошував, що “виховання конче мусить бути національне, система виховання повинна бути така, щоб у ній народність мала відповідне місце” [34, с.373].

У педагогічній концепції С.Русової мета виховання виражена з особливим гуманізмом — “допомогти вільній еволюції духовних і фізичних сил дитини”, забезпечити “культ особи дитини, яка вільно виявляє усі свої творчі сили” [27, с.161].

Головним завданням розумового виховання розробники проектів нової української школи вважали засвоєння учнями знань про природу, суспільство, людину, оволодіння основними мислительними операціями, формування інтелектуальних умінь і світогляду. Як відзначала С.Русова, розумове виховання слугує основою для всебічного розвитку особистості. Високий розум сприяє прогресу науки, техніки, культури, мистецтва, розвитку економічних і соціально-політичних умов життя суспільства; розум формує активну думку, конструктивну критику, яка стимулює пошук істини, нових знань про природу, людину, суспільство [27, с.162].

Ось чому нова українська школа повинна звернути “велику увагу на формування розуму, на дисциплінування розумових сил, не на накидання в голову учня різноманітного знання, а на вироблення самого розуму й активної думки”. Вчена дала багато конкретних практичних порад щодо формування

інтелектуальних умінь учнів, зокрема таких, як уміння читати, слухати, писати, працювати з книжкою, звертала увагу на необхідність дотримання режиму розумової праці (чітка організація, правила гігієни, вироблення вміння есе робити правильно і охайно, чергувати розумову працю з фізичною, вибір зручного для роботи часу дня, доби, тижня, пори року та ін.). Особливий наголос вона робила на необхідності вироблення в учнів уміння працювати самостійно: “самостійна праця скрізь” [34, с.275].

Під естетичним вихованням автори українських часописів 1905-1914 рр. розуміли систему комплексного й послідовного впливу на учнів з боку соціальних інституцій з метою формування естетичної свідомості, вироблення здатності сприймати, відчувати й оцінювати красу в навколишньому світі, розвитку художньо-творчих здібностей, прагнень, здатності і потреби нести красу в навколишнє середовище, поведінку. Провідною естетичною категорією виступала категорія прекрасного в комплексі з такими поняттями, як естетичне ставлення, почуття, естетична свідомість, норма, оцінка, естетичний смак, ідеал тощо.

Головні завдання в галузі трудового виховання розробники концепції української національної школи вбачали в тому, щоб виховати в учнів любов до праці і людей праці, ознайомити з основами промислового і сільсько-господарського виробництва, сформувати певні трудові вміння і навички, сприяти усвідомленому вибору виду майбутньої трудової діяльності. Фізичне виховання, на їхню думку, покликане сприяти фізичному розвиткові дитини, формувати інтерес і потребу до занять фізичною культурою і спортом задля зміцнення здоров'я, створювати умови для посилення впливу на розумове, моральне, естетичне і трудове виховання.

1.2. Загальна мета і завдання виховання: підходи до розуміння

У різні епохи розвитку суспільства проблема мети виховання розв'язувалася по-різному. Цільова спрямованість виховного процесу змінювалася відповідно до основних історичних типів або систем виховання.

Зміна цілей виховання на різних стадіях історії людства не була випадковою чи довільною, вона відбувалася в силу закону обумовленості виховання характером суспільних відносин.

Мета виховання має об'єктивний характер і виражає ідеал людини в загальній формі. Загальною метою виховання є всебічний розвиток особистості: розвиток особистості в анатомо-фізіологічному, психічному і соціальному напрямку. Таку мету виховання ставило перед собою суспільство завжди. Людина повинна бути завжди фізично, розумово і духовно розвинута.

Проблема мети виховання в педагогічній діяльності є вузловою, корінною проблемою педагогічної науки. Педагогіка може успішно вирішувати всі свої питання тільки тоді, коли вона неухильно керується завданнями виховання людини завтрашнього дня.

Про значення чіткого уявлення кінцевої мети своєї діяльності писав великий педагог К.Ушинський: «Щоб Ви сказали про архітектора, який закладаючи новий будинок, не зумів би вам відповісти на питання, що він хоче побудувати... Теж саме повинні ви сказати і про вихователя, який не зуміє ясно і точно визначити вам мету своєї виховної діяльності. Доручаючи вихователю чисті і вразливі душі дітей для того, щоб він привив в них перші і тому найглибші риси, ми маємо право спитати вихователя яку мету він буде переслідувати в своїй діяльності і вимагати на це питання ясної і категоричної відповіді» [33, с.44].

Всебічний розвиток особистості – звичайний наслідок розвитку людства. Тому він є кінцевою метою виховання, як об'єктивна необхідність і знаходиться в органічному зв'язку з розвитком суспільства. Такий всебічний розвиток характеризується єдністю розумового розвитку, високого рівня

загальної і політехнічної освіти, психологічної і практичної підготовленості до фізичної і розумової праці, морального, естетичного, фізичного розвитку, різнобічними матеріальними і духовними потребами.

Всебічний розвиток людини – це важкий і довготривалий процес, результат якого залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників. Наприклад: для забезпечення високого рівня розумового і естетичного розвитку членів суспільства, необхідна не тільки наявність відповідних матеріальних умов, щоб зробити культурну спадщину доступною до широких верств населення, створити умови для засвоєння накопиченої людством культури, але і забезпечити активну участь людей в культурному будівництві і створенню нових культурних надбань, розвитку науки, техніки, мистецтва. У зв'язку з цим, надзвичайно важливо розвивати духовні потреби, пізнавальні інтереси і естетичні відчуття всіх членів суспільства і глибоке усвідомлення ними засобів і шляхів їх задоволення.

Всебічний розвиток особистості проходить не тільки в школі, але і під впливом всієї системи організаційно-виховної роботи держави, суспільно-політичних сил, в процесі безпосередньої участі особи в суспільно-політичному житті країни, в процесі праці [34, с.380].

В країні, після здобуття незалежності, незважаючи на труднощі, весь час поступово розширюються можливості для розвитку своїх здібностей кожною особою. Невпинно розширюється сітка учбових закладів різного типу, розвиваються альтернативні форми навчання. На сучасному етапі суспільного розвитку України, свідомо і творчо активність її громадян, підвищення рівня їх громадської і соціальної підготовленості стає все більш дієвим прискорювачем просунення до побудови могутньої незалежної держави.

Система виховної роботи в нинішній школі базується на ідеях гуманізму, оновлення, демократичності і передбачає ряд основних аспектів:

- ідею реалістичних цілей виховання та різнобічний розвиток особистості учня, який базується на здібностях та обдаруваннях;

- ідею спільної життєдіяльності дітей і дорослих – заміну авторитарності впливу вчителя на безпосереднє співробітництво з учнями, яке базується на національній самовизначеності особистості;
- ідею самовизначеності учня - процес інтеграції (об'єднання) окремих позитивних якостей в єдине ціле;
- ідею спрямування особистості – центр всієї виховної роботи повинен бути спрямований на учня;
- ідею добровільності – щоб вчитель домагався вияву інтересу, прагнення до саморегуляції своїх природних сил, власної ініціативи і творчості у виконанні дій [34, с.381].

Формування загальнолюдських якостей носить закономірний об'єктивний характер. А система організованих впливів на особистість з боку сім'ї, вчителів, друзів становить об'єктивний характер.

Конкретизує мету виховання ідеал виховання. Кожен напрямок всебічного розвитку особистості наповнюється своїм змістом, який вирішує свої конкретні завдання.

1. Завдання фізичного виховання:

- виховання здорової зміни;
- підготовка до захисту Батьківщини;
- підготовка до фізичної праці.

2. Завдання розумового виховання:

- озброєння учнів знаннями основ наук;
- формування наукового світогляду;
- вироблення вмінь і навичок культури розумової праці

3. Завдання морального виховання:

- формування в учнів моральних понять, поглядів і переконань;
- виховання моральних почуттів;
- вироблення навичок і звичок моральної поведінки.

4. Завдання трудового виховання:

- психологічна підготовка особистості до праці;
- практична підготовка до праці;
- підготовка школярів до свідомого вибору професії.

5. Завдання естетичного виховання:

- формування естетичних понять поглядів і переконань;
- виховання естетичних почуттів;
- виховання потреби і здатності створювати прекрасне в житті та мистецтві [34, с.382].

Ідеал виховання - це взірець людської поведінки, оснований на реалізації завдань всебічного розвитку особистості.

Ідеал виховання залежить від умов життя і діяльності людини, від особливостей власного досвіду. Ідеал характеризується змістом, структурою і дієвістю. Зміст ідеалу – це те, які якості особа вважає ідеальними і в яких героях або людях вони втілені. Структура ідеалу – це рівень його узагальнення. Тобто, це риси втілені в одній особі, чи це сукупність рис окремих осіб, узагальнених в окремому образі. Дієвість ідеалу – це ступень його впливу на поведінку особи. На основі мети та ідеалу виховання формуються цілі виховання. Цілі виховання не бувають вічними, один раз на все життя встановленими. Вони змінюються в процесі історичного розвитку.

Цілі класифікуються за часом і за змістом.

➤ за часом досягнення:

- загальні (за весь час навчання)
- поетапні (початкова школа, неповна середня, повна середня або молодший шкільний вік, середній шкільний вік, старший шкільний вік)
- оперативні (цілі конкретного виховного заходу, або системи виховних заходів)

➤ за змістом:

- постановка цілей щодо формування якостей особистості згідно напрямкам розвитку [34, с.383].

Основними принципами процесу виховання у національній системі освіти України визнаються такі:

1. Принцип єдності загальнолюдського і національного - формування національної свідомості, любові до рідної землі і свого народу; оволодіння українською мовою, використання всіх її багатств і засобів у мовній практиці, прищеплення шанобливого ставлення до культури, спадщини, традицій і звичаїв народів, що населяють Україну, оволодіння надбаннями світової культури.
2. Принцип природовідповідності виховання - врахування багатогранної й цілісної природи людини, вікових та індивідуальних особливостей дітей, їх анатомічних, фізіологічних, психологічних, національних та регіональних особливостей.
3. Принцип культуровідповідності виховання - органічний зв'язок з історією народу, його мовою, культурними традиціями, з народним мистецтвом, ремеслами, промислами, забезпечення духовної єдності поколінь.
4. Принцип активності, самодіяльності і творчої ініціативи учнівської молоді, поєднання педагогічного керівництва з ініціативою і самодіяльністю учнів, утвердження життєвого оптимізму, розвиток навичок позитивного мислення;
5. Принцип гуманізації виховання - створення умов для формування кращих властивостей і здібностей дитини, джерел її життєвих сил; гуманізація відносин вихователя і вихованців, повага до особистості, розуміння її запитів, інтересів, гідності.
6. Принцип демократизації виховання - уникнення авторитарного стилю виховання, сприйняття особистості вихованця як вищої соціальної цінності, визнання її права на свободу, на розвиток здібностей і вияв індивідуальності.

7. Принцип безперервності і наступності виховання - досягнення цілісності та наступності у вихованні.
8. Принцип єдності навчання і виховання - розвиток і формування особистості, залучення її до національної і світової культури. Здійснюється, як єдиний процес, що передбачає набуття знань, вироблення ставлень та цінностей, які у кінцевому рахунку обумовлюють світогляд та ідеали людини.
9. Принцип етнізації виховного процесу - наповнення виховання національним змістом, що передбачає формування самосвідомості громадянина.
10. Принцип диференціації та індивідуалізації виховного процесу.
11. Принцип послідовності, систематичності і варіативності форм і методів виховання.
12. Принцип інтегративності - єдність педагогічних вимог школи, сім'ї та громадськості.
13. Принцип виховання у діяльності та спілкуванні.
14. Принцип стимулювання дитини до самовиховання.
15. Принцип цілісного підходу до виховання.

РОЗДІЛ 2. РОДИННЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК СТВОРЕННЯ НАЙСПРИЯТЛИВІШОЇ АТМОСФЕРИ ДЛЯ УСПІШНОГО НАВЧАННЯ ТА РОЗВИТКУ ШКОЛЯРІВ

2.1. Вплив атмосфери сімейного життя на процес і результат виховання особистості

Сімейне виховання – це одна з форм виховання дітей, що поєднує цілеспрямовані педагогічні дії батьків з повсякденним впливом сімейного побуту.

Сімейне виховання відбувається в процесі життя – у відносинах близькості, у справах і вчинках, які здійснює дитина. Зі своїх стосунків із батьком, матір'ю вона засвоює перші обов'язки перед суспільством. У сім'ї дитина рано привчається до праці. Під впливом сімейних принципів і всього сімейного укладу виховується твердість характеру, гуманізм, зосереджений розум. Саме в сім'ї дитина спостерігає й відчуває почуття любові до батьків і сама одержує від них цю любов і ласку.

А.Макаренко розкриває своєрідні й складні проблеми сімейного виховання, його протиріччя та шляхи їхнього вирішення. У “Лекціях про виховання дітей” він розглядає проблеми батьківського авторитету, дисципліни, гри, сімейного господарства, виховання в праці, статевого виховання й виховання культурних навичок у сім'ї. Сім'я є могутнім виховним засобом. Життя щодо цього мало дає нового, воно постійно повертає нас до того, що було в сім'ї, тому що виховні сили здорової сім'ї великі, і, навпаки, розпад або глибокі зміни в сім'ї спричиняють надзвичайні лиха для душі дитини, руйнуючи самі її основи [18, с.36].

Таким чином, сімейне виховання як будь-який організований процес передбачає певну цілеспрямованість, постановку конкретних завдань. Головну мету виховання дітей у сім'ї становить усебічний розвиток особистості, що поєднує у собі духовне багатство, моральну чистоту й фізичну досконалість.

Щоб вивчити можливі відносини між дорослими й дітьми в сім'ях, необхідно знати існуючі стилі батьківського ставлення до дітей. Батьківський стиль – це узагальнені, характерні, ситуаційно неспецифічні способи спілкування даного батька з даною дитиною, це образ дій стосовно дитини.

Авторитарний виховний стиль (в основі – тактика диктату) означає пригнічування почуття гідності, ініціативи, самостійності одними членами сім'ї (найчастіше дорослими) у інших. Жорсткі накази, примус, свавілля батьків призводять до значних порушень у формуванні особистості дитини. Як свідчать дослідження, погрози, насильство, тиск викликають у відповідь грубість, спалахи агресивності, брехливість, лицемірство, навіть відверту ненависть. Якщо батькам, іншим значущим дорослим вдається зламати опір дитини, то водночас вони ламають і важливі якості особистості, на які, власне, немає запиту в даних умовах і розвиток яких стає неможливим: самостійність, віру у власні сили, почуття гідності, ініціативність тощо [15, с.89].

Демократичний стиль сімейних стосунків (тактика співробітництва) передбачає не лише батьківську підтримку й допомогу дітям в їх окремих справах, а й взаєморозуміння, взаємоповагу дітей і батьків, установлення партнерських на паритетних основах взаємин, заснованих на співчутті, співпереживанні, відповідальності за наслідки власної активності.

Ліберальний стиль (тактика невтручання) – це коли система міжособистісних відносин у сім'ї будується на визнанні (доцільності) незалежного існування дорослих і дітей. Батьки як вихователі, за даним типом взаємин, найчастіше ухиляються від активного позитивного втручання в життя дитини. Їх більше приваблює комфортне співіснування з дітьми, яке не потребує глибоких душевних переживань. За таких умов дитина стає емоційно байдужою до інших, яскраво виявляється егоцентризм, індивідуалізм, а сім'я для неї – лише необхідна формальність.

Потуральний виховний стиль (тактика опіки й безоглядної любові) полягає у тому, що батьки власними зусиллями, працею намагаються

задовольнити всі потреби дитини, відгороджуючи її від будь-яких турбот, складностей тощо. Відтак дитина, яка штучно позбавлена можливості виявляти себе в досягненні певних результатів, відповідати за наслідки своїх дій тощо, зростає інфантильною, беспорядною, безініціативною, уникає відповідальності за певні дії, рішення. Домінуючою характеристикою людини, що зростає в умовах потурального стилю, є егоцентризм. У ставленні до людей, які її оточують, діє настанова: кожен, хто не ставить за мету задовольняти її потреби, – егоїст, людина небажана для подальшого спілкування, навіть ворожа.

Виділяють також нестійкий стиль виховання, для якого характерний непрогнозований перехід батьків від одного до іншого стилю ставлення до дитини. Такі “перепади” народжують у неї недовіру до батьків, відчуженість, формують настанови реагувати не на зміст звертань, вимог, а на форму. Для задоволення своїх індивідуалістичних потреб діти зазвичай намагаються використати ситуативно сприятливий емоційний фон стосунків з батьком або матір’ю [15, с.90].

Нездатність батьків виробити сприятливу для розвитку дитини виховну позицію може призвести до глибоких порушень у стосунках з дітьми, до жорстокості стосовно них. Слід зазначити, що батьки переносять особистісні проблеми і проблеми у стосунках з іншими членами сім’ї на дітей переважно підсвідомо, найчастіше з глибоким переконанням, що саме так дитині роблять добро. Проте неадекватне ставлення батьків призводить до деформації особистості дитини, утруднює можливості її самореалізації, актуалізуючи тим самим необхідність надання сім’ї психологічної допомоги.

Цілеспрямоване та комплексне вивчення сучасного стану сімейного виховання дозволяє виокремити найбільш актуальні педагогічні проблеми, вирішення яких потребує спеціальної підготовки батьків, фахової допомоги спеціалістів та наукового забезпечення на теоретичному й практичному рівнях.

Першочерговою педагогічною проблемою є відсутність єдиної стратегії виховання дитини, недооцінювання періоду дошкільного віку в розвитку особистості, нерозуміння його цінності й унікальності, недостатня готовність батьків до виконання виховної функції. Причина цього криється в обмежених знаннях з вікової педагогіки, психології та фізіології і виявляється в недостатніх навичках спілкування з дітьми, у некритичному ставленні до особистості педагогічної діяльності, нездатності прогнозувати виховний процес у сім'ї та його наслідки.

Батьки не мають чіткої стратегії виховання дітей у сім'ї, оскільки останнім десятиліттям змінились як самі умови життя, так і пріоритети сімейного виховання. Вони хочуть бачити свою дитину майбутнім комерсантом, програмістом чи перекладачем. Відповідно до цього батьки стурбовані тим, щоб виховати в дітей прагматизм, раціоналізм, волю до перемоги. Часто вони власною поведінкою подають дітям приклади агресивності, вважаючи таку якість у сучасних умовах життя надзвичайно важливою. Водночас такі особистісні якості, як доброта, уміння співчувати й допомагати іншим, у сучасній ієрархії батьківських цінностей посідають значно нижчі місця [15, с.92].

Характерною особливістю сучасного сімейного виховання є також суттєве обмеження можливостей соціального оточення дитини; молоді батьки намагаються перешкодити впливу на дитину бабусь і дідусів з їхніми “допотопними” моральними цінностями; спілкування з ровесниками в основному обмежене часом перебування в дошкільному закладі; спілкування з іншими людьми (сусідами, знайомими або малознайомими) вважають небажаним. Діти рідко відвідують театри, виставки, ходять на екскурсії чи граються на подвір'ї разом з батьками. Таким чином, спосіб засвоєння світу для дитини перетворюється з безпосереднього на опосередкований.

Сучасні батьки прагнуть до того, щоб їхня дитина якнайраніше почала займатись музикою або танцями, вивчати іноземні мови й опановувати комп'ютер. З одного боку, це нормально, а з іншого – батьки не завжди

орієнтуються на здібності дитини, її інтерес, відповідність віку дитини такому виду діяльності, зрештою на її стан здоров'я. Зміст дитячого життя планується тільки батьками: вони самі вирішують, що їй цікаво, а що – ні, чим вона повинна займатись і чого навчатись. Інакше кажучи, діти відчують з боку дорослих постійний тиск, суть якого полягає або у вимогах обов'язкового успіху, або в очікуванні на нього.

Важливою умовою впливу на особистість дитини є авторитет батьків. Розрізняють такі види авторитету:

- формальний, що визначається особливостями соціальних ролей;
- функціональний, що спирається на компетентність, ерудицію, досвід;
- особистий, що залежить від особистісних якостей.

Аналізуючи досвід сімейного виховання, А.Макаренко дійшов висновку: багато хто з батьків не розуміє значення свого авторитету для дітей. Іноді поведінка батьків призводить до формування помилкового авторитету. Наведемо основні його види [18, с.91].

Авторитет пригноблення – діти виростають або затурканими, безпорадними, або самодурами, відплачуючи за пригноблене дитинство.

Авторитет чванства, коли батьки постійно вихваляються своїми заслугами, є зарозумілими у ставленні до інших людей – діти часто виростають хвалькуватими, не вміють критично ставитись до власної поведінки.

Авторитет підкупу, коли слухняність дитини “купується” подарунками, обіцянками, – може вирости людина, привчена викручуватись, пристосовуватись, яка прагне одержати якнайбільше вигод тощо.

Справжній авторитет ґрунтується на любові, повазі до особистості дитини в поєднанні з високою вимогливістю до неї.

Для повноцінного розвитку інтелекту дитини дуже важливо, щоб в її оточенні з самого раннього дитинства зустрічались два типи мислення: і чоловічий, і жіночий. Відсутність батька в сім'ї, з чим би вона не була пов'язаною: з розлученням, смертю, окремим проживанням чи довготрива-

лими відрядженнями, – негативно відображається на розвитку математичних здібностей як хлопчиків, так і дівчаток.

Взаємодія з батьком позитивно впливає на когнітивний розвиток дитини. Однак пряма кореляція між залученістю батька у виховання і когнітивними досягненнями була виявлена лише для хлопчиків. Це пояснюється тим, що батько дає приклад практичного і дієвого вирішення проблеми, причому залученість у життя дитини передбачає також емоційну участь, і саме тому що батько у цьому випадку демонструє чоловічий підхід до вирішення проблем, його вплив не так помітний на дівчатках. Обстеження більше 20 тис. американських сімей показало, що діти, батьки яких залучені у процес їх освіти (наприклад, відвідують батьківські збори), частіше отримують найвищі бали, більше люблять школу, рідше залишаються на другий рік [15, с.94].

Крім того, встановлено, що батько відіграє дуже важливу роль у засвоєнні дитиною моральних норм. Батьки, а особливо тато, дисциплінують дітей, ставлять певні рамки поведінки, заохочуючи одні вчинки і караючи за інші. Саме ідентифікація є найбільш важливим фактором засвоєння моральних норм і соціальних ролей, і батько в цьому випадку особливо необхідний хлопчику. Любов батька умовна, що є важливим фактором морального розвитку дитини. Це відбувається тому, що батько надає великого значення самостійності, надає дітям можливість відповідати за свої дії і з більшою повагою, ніж мати, ставиться до виявленої дітьми незалежності. Батько, активний, діловий, націлений на успіх, викликає у сина прагнення відповідати цьому образу.

Отже, формування особистості дитини в сучасному суспільстві ставить нові вимоги до системи виховання й освіти підростаючої особистості, а також врахування особливостей функціонування й розвитку сучасної сім'ї як мікрогрупи суспільства, її формуючо-виховної спроможності на рівні теоретичного й практичного забезпечення вирішення актуальних проблем у даній галузі.

2.2. Взаємодія сім'ї і школи: сутність, принципи, напрями, способи реалізації

Сім'я є найважливішим компонентом мікросередовища, незамінним соціальним інститутом розвитку дитини, де відбувається процес її соціалізації, закладаються основи моральності і світогляду, ціннісно-мотиваційної сфери особистості [26, с.74].

Мета виховання дитини єдина і для сім'ї, і для школи як виразника інтересів суспільства в галузі виховання підростаючих поколінь. Її досягнення можливе у спільному пошуку ідеалів, цінностей у вихованні школярів сім'ї та школи, що керуються при цьому насамперед інтересами дітей і родини. Тому потрібно орієнтуватися не на спільні зусилля школи і сім'ї у вихованні учнів, а на їх виховну співпрацю у цьому процесі. Його здійснення передбачає єдиноспрямовану взаємодію у взаємозалежній діяльності в системі стосунків батьків і вчителів початкових класів. Взаємодія полягає не лише в допомозі цих соціальних інститутів одне одному, а й у «розумному об'єднанні можливостей, зусиль в організації життєдіяльності школярів» [5]. Проте це стає можливим лише за умов організації взаємодії, виходячи з потреб, інтересів дітей, батьків і специфіки конкретного закладу, з демократичності, рівноправності у взаєминах усіх партнерів цього процесу. Це створює позитивні передумови для надання батькам психолого-педагогічної допомоги щодо виховання дитини. На погляд Т.Виноградової, щоб взаємодія сім'ї і школи була ефективною, педагоги мають у розробленні стратегії передбачити проблеми, які є актуальними для окремих вікових груп школярів, вибудовувати роботу з батьками на випереджальному принципі, готувати батьків до розуміння відносин дітей та їхніх проблем. Важлива роль у цьому відводиться пропагуванню педагогічних знань з метою підвищення педагогічної освіти батьків, яка має здійснюватися у процесі організації і проведення позаурочних заходів відповідного спрямування [5, с.51]. Поряд із пропагандою педагогічних знань до основних напрямів взаємодії сім'ї і школи

Т.Виноградова відносить: залучення батьків до життя школи; узгодженість у підходах до дитини; кваліфіковану допомогу і підтримку у складних педагогічних та життєвих ситуаціях; інформування батьків про шкільне життя, освітній процес, про можливості, які сім'я може використовувати для освіти своєї дитини, справедливого вирішення конфліктів [5, с.51]. Акцентується увага на тому, що мета взаємодії має бути зрозумілою і педагогам, і батькам. Її визначенню допоможе проведення серед батьків анкетування, до змісту якого слід включати запитання щодо форм взаємодії в класах різного віку, проблем, які хвилюють батьків у зв'язку з навчанням і вихованням дитини. Отриманий матеріал має піддаватися аналітичній обробці, що дасть змогу визначити мету взаємодії в конкретних завданнях, які повинні мати просвітній характер. Завдання слід систематизувати, згрупувати. Залежно від цього визначається зміст взаємодії сім'ї і школи.

Особливе значення для встановлення ефективної взаємодії з батьками має період навчання дитини в початкових класах, коли батьки залюбки відвідують навчальний заклад, цікавляться навчанням і поведінкою дитини. Це створює позитивні передумови для надання батькам психолого-педагогічної допомоги у сімейному вихованні дитини, її належному розвитку. Найбільш прийнятними для цього формами О.Пухта вважає батьківські збори, батьківський всеобуч, родинні свята, спортивні та культурно-масові заходи. Водночас визнається потреба упровадження в роботу з батьками елементів освітніх технологій, що - допоможе розкрити нові грані співпраці, збагатити батьків психолого-педагогічними знаннями, розвинути навички продуктивного спілкування [26, с.75].

Особливу увагу сучасні дослідники звертають на те, що взаємодія сім'ї і школи має полягати не лише в допомозі цих соціальних інститутів одне одному, а й у - розумному об'єднанні можливостей, зусиль в організації життєдіяльності школярів. Проте це стає можливим лише за умов організації взаємодії, виходячи з потреб та інтересів дітей і батьків, урахування

специфіки конкретного закладу, ґрунтування на принципах демократичності, рівноправності у взаєминах усіх партнерів цього процесу.

Стратегія взаємодії сім'ї і школи, вважає Т.Виноградова, має будуватися на системі педагогічних ідей, які є ключовими та актуальними для певного закладу, а система реалізації всього процесу позначатися багатоаспектним характером. Останнє полягає в тому, що педагоги під час розроблення цієї стратегії мають передбачити проблеми, які є актуальними для окремих сімей, вибудовувати роботу з батьками на випереджальному принципі, готувати батьків до розуміння відносин з дітьми та їхніх проблем. Важлива роль у цьому відводиться пропагуванню педагогічних знань з метою підвищення педагогічної освіти батьків [5, с.52].

Поряд із цим, до основних напрямів взаємодії сім'ї і школи пропонується відносити: залучення батьків до життя школи; досягнення узгодженості у підходах до дитини; надання кваліфікованої допомоги і підтримки батькам і дитині у складних педагогічних та життєвих ситуаціях; інформування батьків про шкільне життя, освітній процес, про ресурси, які сім'я може використовувати для освіти своєї дитини, справедливого вирішення батьківсько-дитячих конфліктів.

У контексті досліджуваної проблеми особливої уваги заслуговує теза Т.Виноградової про те, що програма взаємодії школи і сім'ї - в найбільш важливих моментах має інтегруватися з виховною програмою навчального закладу і становити коротке формулювання проблем, форм і методів їх розв'язання [5, с.52].

Цікавий підхід до взаємодії сім'ї і школи запропоновано Г.Кочетовою. Його сутність полягає в тому, що в основу цього процесу покладено принцип - вплив на сім'ю через дитину, згідно з яким у центрі педагогічної уваги постає дитина, яка завдяки цьому стає своєрідним вихователем своїх батьків, хоча не завжди усвідомлює це. Дитина - це зв'язуюча ланка в співробітництві школи та сім'ї, консолідуючий центр, головна фігура колективної педагогічної творчості, навколо якої вибудовується цілісний освітній процес,

співорганізовується мікросоціум [12, с.196]. За цих умов дитина стає суб'єктом не лише навчальної, а й позакласної діяльності, а також власного виховання. Більше того, дитина стає активним суб'єктом спільної діяльності всіх учасників педагогічного процесу -вчителів, учнів, батьків і зацікавленої у вихованні дітей громадськості [12, с.197].

В.Лозова, Г.Троцько визначили такі завдання класного керівника в роботі з батьками: залучення батьків до педагогічної й організаційної роботи з дітьми; допомога батькам у вихованні дітей; педагогічна освіта батьків [15, с.164]. Уся ця робота спрямована на те, щоб розвивати в батьків позитивне ставлення до школи, навчання дітей, їхньої участі у трудовій, суспільній діяльності і надавати допомогу батькам у визначенні методів і прийомів виховання дітей, у керівництві навчальною роботою дітей в домашніх умовах, стимулювати батьків до педагогічної самоосвіти, нейтралізації негативного впливу окремих факторів.

Говорячи про навчальний заклад, батьки, як правило, говорять про класного керівника. Саме він забезпечує тісний контакт із батьками учнів, допомагає батькам вирішувати проблеми, що виникають у вихованні дітей, взаємодіє з іншими учасниками освітнього процесу.

Класний керівник - це педагогічний працівник, який здійснює педагогічну діяльність з колективом учнів, учнями, їх батьками, організацію і проведення позаурочної та культурно-масової роботи, сприяє взаємодії учасників освітнього процесу у створенні належних умов для виконання завдань навчання і виховання, самореалізації та розвитку учнів, їх соціального захисту [6].

Свою діяльність класний керівник спрямовує на те, щоб зробити батьків своїми союзниками. Для забезпечення ефективності роботи з батьками він має визначити пріоритетні напрями співпраці.

Зміст співпраці класного керівника з батьками включає три основних напрями: психолого-педагогічна освіта батьків, залучення батьків до освітнього процесу і участі в управлінні школою.

Співпраця класного керівника з батьками може проводитись у різноманітних формах із використанням різних методів педагогічної діяльності. У практичній роботі класний керівник використовує колективні й індивідуальні форми взаємодії. Причому в тому й іншому випадку використовуються як традиційні, так і нетрадиційні форми роботи.

Застосовуючи будь-який метод, учитель мусить урахувати психологічні особливості вихованців, уміти передбачити реакцію батьків на ту чи іншу ситуацію, бути тактовним, уважним, уміти слухати і спільно з батьками робити висновки.

Найбільш традиційною формою роботою з батьками є батьківські збори, які в межах часового простору пропонують їм не лише діагностичну картину психолого-педагогічних спостережень за дітьми, але й надають практичну допомогу у спілкуванні з дитиною. Практика свідчить, що лише лекційний виклад проблеми шкільного життя молодших школярів не завжди є ефективним. На нашу думку, варто залучити батьків до спільного вирішення проблемних ситуацій, які виникають у педагогічній площині «дитина - учитель - батьки - дитина - учитель» [23, с.53].

Щоб зробити процес навчання для молодших школярів радісним, учитель початкових класів повинен активно співпрацювати з батьками учнів, використовуючи в роботі з ними також і інтерактивні форми роботи, що дасть можливість батькам побачити проблему очима дитини.

Відзначимо, що тільки погоджені дії, цілковита взаємодія сім'ї і школи здатні піднести ефективність педагогічного впливу. Н. Волкова, пропонує вчителю під час співпраці з батьками враховувати такі чинники, як:

1. Запрошення батьків до співпраці.
2. Дотримання позиції рівноправності.
3. Визнання важливості батьків у співпраці.
4. Вияв любові, захопленості їхньою дитиною.
5. Пошук нових форм співпраці [2].

Н.Волкова зазначає також, що процес спільної роботи з батьками молодших школярів буде ефективним за умови дотримання педагогом таких психолого-педагогічних правил та вимог:

- використання заходів, спрямованих на підвищення авторитету батьків. У спілкуванні з батьками слід уникати категоричного тону, який може спровокувати образи, роздратування. Нормою мають стати стосунки, засновані на взаємоповазі;
- довіра до виховних можливостей батьків, підвищення рівня їхньої педагогічної культури й активності виховання;
- педагогічний такт, неприпустимість необережного втручання в життя сім'ї. Класний керівник - особа офіційна, але за специфікою своєї роботи може стати свідком стосунків, які приховуються від сторонніх. Якою б не здавалася йому сім'я, учитель повинен бути тактовним, ввічливим, інформацію про сім'ю використовувати лише для допомоги батькам у вихованні дитини.
- життєствердзувальний, мажорний настрій при розв'язанні проблем виховання, опора на позитивні риси дитини, орієнтація на успішний розвиток особистості [8, с.221].

Зауважимо, що взаєморозуміння вчителів і батьків можливе тільки на основі їхніх систематичних особистих контактів. Лише спільна, узгоджена діяльність учителів і батьків є запорукою успіху виховної роботи.

Спеціальну виховну роботу варто проводити із сім'ями, які допускають відхилення у вихованні дітей. Завдання педагогічної освіти полягає зокрема в нагромадженні педагогічних знань, необхідних батькам для виховання дитини; самовихованні батьків, тобто підвищенні їхньої самосвідомості, та визначенні особистої шкали цінностей.

Формування педагогічної культури батьків у сучасному закладі освіти здійснюється через університети педагогічних знань, лекторії для батьків, позакласний педагогічний всеобуч.

Університети педагогічних знань, що об'єднують кілька етапів, створюються за сприяння відділів освіти на рівні районів, опікунських рад закладів освіти і шкільних рад та працюють на громадських засадах. До роботи в університетах залучаються провідні педагоги, психологи, медики, юристи, соціологи та інші фахівці [7].

Лекторії для батьків створюються в освітніх закладах й об'єднують батьківську громадськість, зацікавлену в глибокому й ґрунтовному вивченні певної проблематики: «Батьки - головні вихователі», «Можливості сім'ї щодо духовного розвитку особистості»; «Здоровий спосіб життя сім'ї та фізичне виховання дітей» тощо.

Однією з форм співпраці з батьками є тренінги. Тренінги - це можливість батьків і дітей спільно прожити кілька годин у цікавій взаємодії. Тренінги як форма корекції взаємин дітей і батьків є компетенцією шкільного психолога. Класний керівник розмовляє з учнями та їх батьками і пропонує взяти участь у тренінгу. Участь дітей та батьків у спільному тренінгу можлива тільки на добровільній основі. Тренінгові заняття дітей і їхніх батьків дозволяють по-новому будувати взаємини, сприяють розумінню інтересів і потреб дітей та вимог батьків, змінюють значимість авторитету обох батьків і кожного з них окремо. Однак дуже важливо пам'ятати, що тренінги має право організовувати і проводити тільки фахівець, який має спеціальний для цього дозвіл [23, с.54].

Найдоцільнішою формою педагогічного всеобучу батьків вважається позакласна, у процесі якої класний керівник відходить від традиційного монологу (лекції, бесіди), поєднує індивідуальну роботу із групами батьків, педагогічне спілкування з окремими членами родини, залучає психолого-педагогічне консультування членів родини з питань навчання і виховання дітей, тестування й анкетування батьків і дітей, тренінгів, практикумів, рольових ігор тощо, спрямованих на встановлення в сім'ях міцних морально-етичних зв'язків між дорослими і дітьми, атмосфери взаємопорозуміння, співпраці.

Організуючи роботу з батьками у формі позакласного всеобучу, ми пропонуємо використовувати навчально-тематичний план педагогічної освіти батьків. На наш погляд, такий план всеобучу сприятиме тіснішій співпраці батьків і педагогів у справі виховання молодого покоління.

Тісний взаємозв'язок учителя з батьками учнів підвищує рівень навчальних досягнень учнів, рівень взаємодопомоги в освітньому процесі.

Залучити батьків до освітнього процесу можна за допомогою таких форм діяльності: днів творчості дітей та їхніх батьків; відкритих уроків і позакласних заходів; допомоги в організації та проведенні позакласних справ і в зміцненні матеріально-технічної бази школи та класу; батьківського суспільного патрулювання; шефської допомоги [23, с.55].

Робота з батьками і сім'ями учнів - один із найважливіших напрямів діяльності сучасного класного керівника й одночасно одна з «найвужчих» ланок у його практичній діяльності.

Таким чином, ефективність усієї виховної системи освітнього закладу забезпечується насамперед взаємодією педагогів з батьками учнів, утвердження батьків, усіх дорослих членів родини в якості суб'єктів цілісного виховного процесу, формуванням у них установки на самостійну творчу діяльність шляхом упровадження активних форм, передових технологій і методик психолого-педагогічної просвіти.

2.2. Проблеми, що виникають на сучасному етапі в спільній роботі сім'ї та школи в умовах їх соціального партнерства

Відомо, що сім'я - це той основний осередок, де відбувається формування особистості дитини. Вплив сім'ї на дитину домінуючий та унікальний, а багато в чому - і незамінний. У сім'ї особистість формується в природних умовах, вихователі тут - найближчі й найдорожчі люди, з якими вона постійно спілкується і яким повністю довіряє. Як зазначав видатний український педагог В.О.Сухомлинський, "саме в сім'ї беруть початок світогляд, ідейні і моральні переконання, етичні і естетичні ідеали і смаки, норми поведінки, трудові навички, ціннісні орієнтації, дитина вперше прилучається до рідної мови, історії та культури свого народу, його традицій, звичаїв, обрядів, усього укладу життя" [31, с.10]. Саме в сім'ї дитина засвоює такі загальнолюдські поняття, як добро і зло, правда і кривда, корисне і шкідливе, тобто її морально-етичні принципи, на яких споконвіку ґрунтується педагогічний досвід народу.

Водночас сьогодні українська сім'я переживає значні труднощі в реалізації свого виховного потенціалу. Реальна ситуація свідчить про те, що спостерігається тенденція до погіршення якості сімейного виховання. Саме сім'я - природне та сприятливе середовище для підростаючої людини - зведена до примітивного рівня - одягти, прогодувати та покарати. Відбулися глибинні деформації в психології людей, що стали наслідком недостатнього материнського та батьківського тепла, атмосфери щастя. На початку третього тисячоліття під загрозою зникнення перебуває корабель людства, першо-основа його духовної культури - сім'я. Про це свідчать такі явища нашого життя, як скорочення населення, зростання числа розлучень і незареєстрованих шлюбів, відмова від дітей, безпритульність. Проходить девальвація сімейних цінностей, знижується соціальна значущість батьківства та материнства.

Водночас соціально-політичні процеси, що розпочалися в українському суспільстві на початку 90-х рр. XX ст., спричинили певні (проте не завжди

позитивні) зміни в освітній галузі, зокрема, спостерігалось самоусунення педагогічних колективів середніх навчальних закладів від просвіти батьківської громадськості в питаннях виховання дітей і молоді. Економічні труднощі позначилися й на діяльності Педагогічного товариства, яке практично припинило свою діяльність, що можна розглядати як одну з передумов закриття батьківських університетів, зникнення покласного всеобучу. Основними формами взаємодії сім'ї та школи залишилися батьківські збори, робота батьківських комітетів і суто матеріальні контакти (допомога в ремонті приміщення, меблів, фінансування різних виховних заходів тощо).

Останніми роками в нашій державі вже спостерігається поступове, хоча й досить повільне, відродження системи підвищення педагогічної культури батьків (педагогізації сім'ї) як одного з важливих напрямів взаємодії сім'ї та закладів загальної середньої освіти.

Ці питання знайшли своє відбиття в Державних програмах, які стосуються розвитку інституту сім'ї й виховання в ній дітей, що активізує замовлення на проведення спеціальних досліджень з цих питань та підготовку на їх основі різноманітних матеріалів (планів, програм, методичних рекомендацій, тематичних розробок для вчителів щодо організації та проведення роботи з батьками), які друкуються на сторінках педагогічної преси (журнали "Рідна школа", "Педагогіка і психологія", "Початкова школа", "Джерела", "Оберіг", "Вертикаль"; газети "Освіта", "Шкільний світ", "Початкова освіта", "Завуч" та ін.), виходять окремими навчально-методичними посібниками, збірниками [13, с.18-19].

Саме тому в умовах сьогодення спільна робота школи й родини має ґрунтуватися на принципах гуманістичної педагогіки: пріоритетності сімейного виховання, громадянськості, демократизму, гуманізації відносин педагогів і батьків, ретроспективності, педагогізації батьків.

1. Принцип пріоритетності наголошує на величезному значенні сім'ї у фізичному й духовному становленні особистості та суспільства. Родинне

виховання є природною й постійно діючою ланкою виховання. У сім'ї закладається основа особистості: її світогляд, національна самобутність, моральність та інші важливі якості й властивості. Тому без докорінного поліпшення родинного виховання не можна домогтися значних змін у суспільному вихованні підростаючих поколінь.

2. Принцип громадянськості ґрунтується на усвідомленні педагогами й батьками місця кожної сім'ї в суспільно-державній системі. Родина є основою держави. Родина, рід, родовід, народ - поняття, що розкривають природний шлях розвитку кожної дитини, формування її національної свідомості й громадянської зрілості.

3. Принцип демократизму означає встановлення партнерських відносин між школою й сім'єю у вихованні дітей. Сьогодні батьки можуть брати участь у вирішенні тих питань, до яких традиційно їх не допускали, - вибору предметів для навчання, визначення обсягів їх вивчення, складання навчальних планів, зміни термінів і тривалості навчальних семестрів та канікул, вибору профілю школи, виробленню внутрішньошкільних статутів, розробці системи заходів щодо забезпечення дисципліни, праці, відпочинку, харчування, медичного обслуговування школярів, системи заохочень і покарань тощо.

Основну роботу з батьками школа проводить через батьківські об'єднання, які мають різні назви, а саме: батьківські комітети, ради, конгреси, асоціації, асамблеї, президії, клуби тощо. Кожне з таких об'єднань має свій статут (положення, регламент, план), у якому визначено головні напрями діяльності, права та обов'язки учасників виховного процесу. У багатьох випадках складається єдиний план спільної діяльності сім'ї, школи та громадськості. Там, де перейшли до більш тісної інтеграції шкільного й сімейного виховання, створюють комплекси "школа" - "родина" [13, с.20].

4. Принцип гуманізації відносин педагогів і батьків. Він спрямовує класного керівника, учителя на: а) дії й заходи, що зміцнюють і підвищують авторитет батьків. Єдино правильною нормою відносин педагогів і батьків є

взаємна повага. Обмін досвідом, порада та спільне обговорення, єдине рішення задовольняють обидві сторони, розвивають у них почуття власної відповідальності, громадянського обов'язку; б) прояв довіри до виховних можливостей родини, підвищення рівня її педагогічної культури й активності у вихованні; в) педагогічний такт, неприпустимість грубого втручання в життя сім'ї; г) життєствердливий, оптимістичний настрій у вирішенні проблем виховання, опору на позитивні якості дитини, сильні сторони родинного виховання, орієнтацію на успішний розвиток особистості.

5. Принцип ретроспективності (лат. *retro* - назад, *spactare* - дивитись) орієнтує на осмислення й використання історичного досвіду виховання в українській родині. Цей досвід повинен використовуватися, насамперед, для виховання поваги та відданості своїм батькам, сім'ї, родині; для шанування культу предків, традицій і звичаїв українського народу; розуміння та відчуття духовної єдності поколінь; формування національної гідності й честі, основ вселюдської та народної моралі, готовності до праці в умовах ринкових відносин, повноцінного естетичного, фізичного й інтелектуального розвитку.

6. Принцип педагогізації батьків передбачає, що одним з головних завдань школи залишається організація та здійснення педагогічного всеобучу.

Сучасні педагоги виокремлюють три основні підходи до проблеми взаємодії сім'ї й школи:

- школа має визначальний вплив на виховання дитини;
- навчання та виховання дітей у школі є логічним продовженням сімейного виховання;
- сім'я й школа рівнозначні у своєму впливі на розвиток дітей; тільки у взаємодії вони можуть сформувати повноцінну особистість [13, с.21].

Вважаємо найбільш правильним і перспективним третій підхід, оскільки виховання всебічно розвиненої особистості - професійне завдання школи, а для сім'ї - це одна з найважливіших її функцій.

Далі зупинимося на формах і методах взаємодії школи та сім'ї в процесі виховання дітей і молоді. Форми й методи роботи вчителя, класного керівника

з батьками бувають індивідуальними та колективними. Провідна роль належить індивідуальним формам роботи: відвідуванню сім'ї учня, пропаганді сімейного виховання, виконанню батьками педагогічних доручень, педагогічним консультаціям.

Відвідування сім'ї учня допомагає з'ясувати умови життя школяра, загальну та педагогічну культуру родини, ознайомитися з досвідом виховання, дати поради й домовитися про спільні вимоги до учня. При цьому важливо дотримуватися двох умов:

- відвідування сім'ї повинно здійснюватися на її запрошення, оскільки не кожен час є зручним для відвідування родини учителем: раптова його поява може збентежити батьків, зайнятих тими чи іншими справами; у них у той час можуть перебувати рідні, гості; зрештою, він може й не застати батьків удома;
- до відвідування слід готуватися. Підготовка полягає у визначенні найцікавішого, найкращого у своїх вихованцях. Це цінне слід осмислити й оцінити так, щоб психологічно тонко та педагогічно правильно прозвучали слова вчителя.

Другою формою встановлення контактів із сім'єю, батьками є пропаганда сімейного виховання. Із цією метою класний керівник може використати багатий матеріал журналів “Сім'я”, “Світ сім'ї”, “Журнал для батьків”, “Обдарована дитина” та іншу літературу із сімейно-шкільного виховання.

Встановленню контактів сприяє й спілкування батьків і класного керівника в процесі виконання батьками педагогічних доручень. Це може бути керівництво гуртком за інтересами, дитячим клубом, об'єднанням за місцем проживання, спортивною секцією; сприяння в проведенні екскурсій, в організації зустрічей з цікавими людьми; у створенні класної бібліотеки; участь у розвитку і зміцненні матеріальної бази школи, у вирішенні господарських завдань тощо [13, с.22-23].

До форм індивідуальної роботи з батьками належать також педагогічні консультації, в основі яких лежать відповіді на запитання батьків. Психолого-педагогічними основами консультації є прихильне ставлення вчителів до ініціативи батьків; вияв готовності до надання допомоги сім'ї; конкретні рекомендації й поради з питань, з якими звернулися до педагога батьки [4].

До колективних форм роботи з батьками належать:

1. Батьківська школа, що створюється для переконання всіх батьків у потребі вивчення основ гуманістичної педагогіки, педагогіки співробітництва, діяльнісного підходу. Результатом її діяльності має стати стимулювання прагнення поповнювати свої знання, оволодіння практичними навичками виховання дітей у сім'ї.
2. Педагогічний лекторій, метою якого є акцентування уваги батьків на актуальних проблемах виховання. Ця форма забезпечує оволодіння батьками систематичними знаннями основ теорії виховання.
3. Університет педагогічних знань, що передбачає більш складні, порівняно з попередніми, форми роботи з оволодіння теорією виховання. Навчання в університеті передбачає лекційний курс, а також семінарські заняття.
4. Підсумкові річні науково-практичні конференції батьків з проблем виховання. Визначається найбільш актуальна проблема з питань сімейного виховання, упродовж року проводиться її теоретичне та практичне вивчення в школі й сім'ї, наприкінці року підбиваються підсумки.
5. День відкритих дверей або батьківський день проводять зазвичай перед початком навчальної чверті, семестру з метою привернення уваги батьків до роботи всієї школи, до питань виховання. До цього дня для батьків готують концерт з попередніми виступами шкільного активу, проводять зустріч у класах, організують виставки кращих малюнків, учнівських виробів тощо, проводять спортивні змагання на

приз батьківського комітету, перегляд художніх фільмів на теми виховання тощо.

6. Класні батьківські збори - традиційна форма роботи, що проводиться 1-2 рази на навчальну чверть. Водночас методика проведення зборів потребує свого вдосконалення. Одним із підходів до організації класних зборів є проблемне формулювання теми зборів (наприклад, "Чи можна запізнитися з вихованням доброти?"). Ефективному проведенню таких зборів може допомогти завчасно складений опитувальник у письмовій формі [13, с.23-24].

Водночас наше сьогоднішнє на сутність взаємодії сім'ї та школи справило й негативний вплив. Суперечності, що існують у виховних підходах, позначаються на ефективності виховного процесу. Справа в тому, що традиційна взаємодія школи й сім'ї у вихованні підростаючих поколінь, коли всі члени громади переймаються станом розвитку, виховання, соціалізації дітей, готові надавати необхідну допомогу навчальним закладам, а школи намагаються коригувати сімейні взаємини, професійно підтримуючи батьків і дітей в облаштуванні родинного життя, була притаманна виключно радянському суспільству, тоді як у країнах розвинутої демократії школа й сім'я за своєю суттю різні, відносно незалежні, окремі інституції: сім'я - інтимно-персональна, школа - соціальна.

В ідеалі ці дві суспільні інституції за принципом доповнюваності мають збагачувати дитину досягненнями, які виробила культура, тим самим сприяючи її гармонійному та всебічному розвитку.

ВИСНОВКИ

Проведений нами аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що проблема взаємодії сім'ї і школи привертає увагу науковців, які досліджують різні аспекти цього процесу: визначення його сутності, основних форм, методів, напрямів реалізації. Критеріями змісту і методики взаємодії можуть слугувати: типи сімей, проблеми батьків у вихованні дітей, надання переваги фронтальним, груповим чи індивідуальним формам роботи з батьками керівництвом школи та окремими вчителями, налаштованість на інноваційні методи в педагогічній просвіті батьків чи віддання переваги традиційним їх різновидам та ін.

Однак, незважаючи на наявні розбіжності, науковці й педагоги-практики у своїй більшості одностайні в тому, що взаємодія сім'ї і школи є важливим процесом, який має вагомі можливості для надання сім'ї психолого-педагогічної допомоги щодо виховання дітей, насамперед через підвищення педагогічної культури батьків. Програма цієї роботи має ґрунтуватися на широкому використанні різноманітних інтерактивних методів. Адже інтерактивна діяльність передбачає організацію і розвиток діалогічного спілкування її учасників, веде до їхнього взаєморозуміння, взаємодії в розв'язанні спільних, але значущих для кожного завдань. Залучення до діалогу виключає домінування однієї думки над іншими, навчає - критично мислити, розв'язувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважувати альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь у дискусіях, спілкуватися з іншими людьми. Інтерактивна діяльність - це процес співнавчання, де той, хто навчає, і той, хто навчається є рівноправними, рівнозначними суб'єктами, вони усвідомлюють те, що роблять, рефлексують з приводу того, що знають, уміють і здійснюють.

Однією з передумов успішного запровадження такої програми у взаємодію сім'ї і школи є встановлення належних відносин між учителем і батьками. Саме вчитель відіграє провідну роль в організації та проведенні

занять, відборі та структуруванні необхідного матеріалу, забезпеченні сприятливої атмосфери для обміну досвідом сімейного виховання, вільного обговорення проблем, визначення способів їх вирішення.

Як засвідчує досвід, успіх взаємодії сім'ї та школи, її конструктивний характер, а отже, позитивний вплив на виховання дитини значною мірою залежать від відносин між учителем і батьками учня, оскільки контакт двох вихователів - батьків та педагогів - крок до взаєморозуміння, до набуття довіри, обміну духовними й емоційними цінностями, засвоєння педагогічного досвіду, знань, які вчитель і батьки передають один одному. Школа й сім'я мають єдину "виховну територію", і байдужість або зневага хоча б однієї із сторін негативно позначаються на функціонуванні складових педагогічного трикутника "батьки - дитина - вчителі", гальмують належний розвиток та формування дитячої особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества. Київ: Наукова думка, 1991. 111 с.
2. Башинська Т. Способи організації взаємодії вчителя й учнів у навчально-виховному процесі початкової школи. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова: зб. наук. праць*. 2011. Вип. 3. С.49-55.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250 000 слів і словосполучень / [авт. проекту та гол. ред. В.Т.Бусел]. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
4. Взаємодія школи і сім'ї у вихованні дітей та молоді. Принципи гуманістичної педагогіки [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://readbookz.com/book/172/5533.html>. (дата звернення 21.01.2020)
5. Виноградова Т. Взаємодія батьків і педагогів - необхідна умова для виховання нового покоління. *Педагогічна скарбниця Донеччини*. 2013. №2. С.51-52.
6. Вишневецький О. На шляху реформ. Актуальні питання сучасної української освіти та змісту виховання. Вибрані науково-публіцистичні праці. Дрогобич: Коло, 2005. 176 с.
7. Вишневецький О.І. Сучасне українське виховання: пед. нариси. Львів: 1996. 238 с.
8. Волкова Н.П. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: Академія, 2001. С.220-223.
9. Галущинський М. Національне виховання. Львів, 1990. 30 с.
10. Губенко О.О. Інтерактивні форми роботи з батьками першокласників: метод. збірник. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2006. 48 с.
11. Кононенко П. Концепційні основи програми національно-державницького виховання. Київ: Товариство "Знання" України, 2007. 66 с.
12. Кравченко Т.В. Допомога батькам у вихованні дітей: метод. рекомендації. Київ: ДЦССМ, 2004. 99 с.

- 13.Кравченко Т.В. Особливості взаємодії сім'ї та школи у формуванні особистості дитини [Електронний ресурс] / Т.В.Кравченко. - Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/11/visnuk_20.pdf. (дата звернення 11.01.2020)
- 14.Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання: навч. посіб. [2-е видання, випр. і доп.]. Харків: ОВС, 2002. 400 с.
- 15.Любар О.О. Історія української педагогіки / О.О.Любар, М.Г.Стельмахович, Д.Т.Федоренко; [за ред. М.Г.Стельмаховича]. Київ: Ін-т змісту і методів навчання МО України, 1999. 355 с
- 16.Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української школи і педагогіки: Навч.посіб. / За ред. О.О. Любара. Київ: Т-во "Знання", 2003. 450 с.
- 17.Медвідь Л.А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: Навч. пос. Київ: Вікар, 2003. 335 с.
- 18.Міляєва В. Взаємодія сім'ї і школи як психолого-педагогічна проблема [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid-tagcontent.php3?m=6&n=64&c=1446>. (дата звернення 21.06.2020)
- 19.Мосіяшенко В.А. Історія педагогіки України в особах: навчальний посібник. Суми: ВТД "Університетська книга", 2005. 266 с.
- 20.Новгородський Р. Сім'я та школа як соціально-виховні інститути. *Рідна школа*. 2014. №4. С.48-50.
- 21.Пашенко М.І. Методика роботи з батьками. *Практична психологія та соціальна робота*. 2012. № 9. С.53-63.
- 22.Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 р. №344/2013 [Електронний ресурс]. Режим доступу: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013. (дата звернення 21.01.2020)
- 23.Про освіту: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, №38-39, ст.380). Поточна редакція від 02.04.2020. [Електронний ресурс]. Режим

- доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 30.05.2020).
- 24.Пухта О. Співпраця батьків та школи у вихованні дітей. *Педагогічний пошук*. 2014. № 3. С.74-75.
- 25.Русова С Суспільні питання виховання. *Життя і знання*. 1969. Ч.6. С.161-163.
- 26.Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації: затверджена Указом Президента України від 24.03.2012 р. № 212/2012 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/14621.html>. (дата звернення 15.01.2020)
- 27.Стратегія розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року: Указ Президента України від 27.09.2013 р. № 532/2013 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/532/2013>. (дата звернення 14.06.2020)
- 28.Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: у 5 т. Київ, 1977. Т.3. С.9-13.
- 29.Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. Київ: Рад. школа, 1978. 376 с.
- 30.Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні. Вибрані педагогічні твори: В 2 т. Т.1. Київ: Рад. шк., 1983. С.43 – 45
- 31.Фіцула М. М. Педагогіка. Київ: Академія, 2002. С.373-391.

ДОДАТКИ

Додаток А

СЦЕНАРІЙ БАТЬКІВСЬКИХ ЗБОРІВ ЩОБ НЕ ЗГАСЛО РОДИННЕ ВОГНИЩЕ

Сценарій батьківських зборів

Зараз усім зрозуміло, що духовне обличчя нашого молодого сучасника значною мірою обумовлене багатьма позитивними і негативними явищами сьогоднішнього суспільства. Але не можна скинути з терезів таке надзвичайно важливе середовище, як сім'я. То ж ви здогадались, напевно, що сьогодні мова йтиме про деякі проблеми родинного виховання.

Чи бувають виховні рецепти на всі випадки життя? Адже кожна дитина – неповторна. Звичайно ж, ні. І все ж спробуємо обговорити деякі проблеми родинного виховання та шляхи їхнього вирішення.

Загальновідомо, що атмосфера для нормального виховання дітей визначається насамперед нормальними взаєминами їхніх батьків (чоловіка і дружини). То ж спробуємо за допомогою тесту визначити свій сімейний мікроклімат.

(Психологічний тест для батьків “Ваш сімейний мікроклімат”)

“Вік ізвікувати – не пальцем перекивати”, – каже народна мудрість.

Кожна одружена людина знає, що як би вдало не склалось її життя, розрив між мрією і дійсністю завжди існує. У кожній сім'ї є свої труднощі, дрібні сутички і серйозні конфлікти – життя неможливе без них.

- Чи трапляються у Вас конфліктні ситуації?
- А як Ви з них виходите?
- Хто поступається?
- Чи буває так, що Ви помиляєтесь?
- Ви визнаєте перед дітьми свої помилки?

(Батьки висловлюються)

СИТУАЦІЯ 1. Ви повертаєтесь з роботи після важкого робочого дня, втомлені, роздратовані, заходите у вітальню, а там розкидані по підлозі іграшки. Необережний крок – і Ви падаєте. Що далі? Найчастіше іграшки

миттю летять у куток, ви кричите, дитина плаче. Хіба для нас не є типовою така ситуація? Нікого з нас вона не шокує. Подумаєш, за годину усе забудеться.

А якою була б ваша реакція? Прошу взяти участь у розмові всіх присутніх. Як би варто було висловити своє невдоволення дитині?

(Батьки висловлюються.)

Я з певним наміром сказала декілька хвилин тому фразу: “За годину усе забудеться”. Виявляється, що зовсім не забудеться. Одна дочка сказала матері “Матусю, я пам'ятаю всі батькові образи”. То ж запитання “Чи потрібно визначити перед дітьми свої помилки?” не є риторичним.

Американські психологи радять визначити, що для нас важливіше. Чи буде це мати якесь значення, скажімо, через тиждень? Чи варто починати скандал через недоїдену вермішель, розкидані іграшки, забруднені в пісочку штанці, поламану машинку?

Безперечно, що уміння зрозуміти, простити, не пам'ятаючи зла, нанесеного близькою людиною, є золотою рисою в людському характері. Це допомагає сім'ї бути щасливою. Існує думка, що в щасливих батьків щасливі діти

- Чи справді це так?
- Невже ваші діти ніколи не спричиняли вам прикрощів?
- Згадайте якусь складну ситуацію, зв'язану з вихованням дітей, що вам найбільше запам'яталась. Розкажіть, як ви її вирішили.

(Батьки висловлюються.)

- Чи не жалкуєте сьогодні, що вчинили саме так? А якби така ситуація трапилась сьогодні, що б ви робили?

(Батьки висловлюються.)

Спілкуватись і працювати з дітьми, які виховуються в щасливих сім'ях, дуже приємно, проте нам, педагогам, досить часто доводиться мати справу з “важкими” учнями. Звідки беруться важкі діти? Безперечно, що корінь зла

слід шукати в сім'ї. Наведемо деякі статистичні дані з життя нашого району (села, міста).

(Учитель наводить дані)

Скільки потрібно делікатності, мужності, розуму, щоб правильно поведися в складній ситуації!

Скажімо, ваша дитина приходить зі школи і скаржиться, що вчителька неправильно виставила оцінку. Як реагувати?

Хтось із батьків скаже: “Учитель завжди правий”. Інший: “Я порозмовляю з вчителькою і виясню, за що вона поставила тобі “2”, Не плач!”

Або ще один варіант: “Яка несправедлива твоя вчителька. Я піду до школи. Ніхто тебе не скривдить більше”.

- Звичайно, можна навести чимало інших відповідей. Але як би відповіли ви?
- А що думають з цього приводу наші гості?
- А якщо вчитель неправий?

(Батьки та запрошені висловлюються.)

Буває ж і таке, коли “2” виставляється в пориві гніву і є не лише результатом не виконаного вчасно домашнього завдання, а й втіленням усього поганого, що скоїлося в учителя протягом дня.

- Чи доцільно вчителю (чи батькові) вибачатись?
- Чи не постраждає вчительський авторитет?
- Як вважають педагоги?
- А учні?

(Психолог наводить дані з анкети, проведеної напередодні з учнями. Батьки діляться думками.)

Особливо часто між членами сім'ї виникають непорозуміння, коли діти досягають підліткового віку. Складний, суперечливий процес переходу від дитинства до юності, коли змінюються уподобання, ламаються стереотипи, нерідко супроводжується конфліктами та нервовими зривами, і для дитини

вихід – орієнтація на дорослих. А чи завжди ми, дорослі, чинимо правильно?
Чи завжди є прикладом для своїх дітей?

(Батьки висловлюються.)

У тому, про що ми говорили, немає, ніби, нічого екстраординарного. Ми не відкрили сьогодні якихось особливих нових методів виховання. Та й чи варто? Вони здавна існують в народі, передаються з покоління в покоління.

- Чи є мудріший вчитель, ніж народ? Це вічне джерело педагогічної мудрості.

Довести це запрошуємо спеціаліста з питань народної педагогіки.

(Виступ гостя.)

На згадку про сьогоднішню розмову ми даруємо вам пам'ятку “З чарівної скриньки батьківського досвіду”, яка є коротким узагальненням нашої бесіди. А ще дякуємо вам за участь у зборах. Бажаємо всім здоров'я, щастя, взаєморозуміння у ваших сім'ях.

(Оголошується тема і час проведення наступних батьківських зборів.)

ЗБОРИ «Союз сім'ї та школи»

Мета:

- інформувати батьків про концептуальні підходи до організації виховного процесу в школі і в класі;
- спільно з батьками визначити основні правила (принципи) побудови взаємодії з учнями.

Учасники: класний керівник, батьки учнів класу.

Підготовка

I. Готуються бланки тесту «Чи в достатній мірі Ви контактні з дітьми?» для визначення рівня контактності батьків у спілкуванні з дітьми.

Тест «Чи достатньо Ви контактні з дітьми?»

1. Як Ви вважаєте, чи є у Вашій сім'ї взаєморозуміння?
2. Чи радяться з Вами діти з особистих питань, чи спілкуються душа в душу?
3. Чи цікавляться діти Вашою роботою?
4. Чи знаєте Ви друзів Ваших дітей?
5. Чи бувають вони у Вас вдома?
6. Чи беруть участь у господарських справах Ваші діти разом з Вами?
7. Чи перевіряєте Ви, як діти виконують уроки?
8. Чи є у Вас спільні з дітьми захоплення і заняття?
9. Чи беруть діти участь у підготовці до свят?
10. Чи віддаєте Ви перевагу проведенню відпустки разом з дітьми?

Обробка результатів тесту

Стверджувальна відповідь оцінюється двома балами. Відповідь, виражена словами «іноді», «часом» – одним балом, «ніколи» – «0».

А тепер підрахуйте:

Якщо Ви набрали **20 балів**, Ваші стосунки з дітьми можна вважати благополучними.

Від **10 до 20 балів** – задовільними, проте недостатньо багатограними. Подумайте, в чому саме вони мають бути доповненими, більш поглибленими.

Якщо менше **10 балів** – Ваші контакти з дітьми перебувають у недостатній мірі. Варто подумати, як їх поліпшити.

II. Перед проведенням зборів, заздалегідь, дітям пропонується «намалювати» свою біографію (кольорову). Слова, і фрагменти малюнків виконуються кольоровими олівцями або фломастерами.

Схема автобіографії

1. Моє прізвище _____
2. Моє ім'я _____
3. Мені _____ років
4. Мій улюблений колір _____
5. У променях сонечка розташуй свою сім'ю:
6. Якби у тебе залишилась остання пелюстка від квітки-семицвітки, то вона була б _____ кольору, а останнє бажання загадав, щоб _____
7. Мої улюблені слова _____
8. Моє улюблене місце вдома _____
9. Мені не подобаються слова _____

Оформлення, обладнання та інвентар

1. У центрі дошки – плакат зі словами Е.Канта: «Діти мають виховуватись не для сучасного, а для майбутнього, можливо, кращого стану роду людського».
2. Оформлюється схема «Модель випускника», на якій представлена мета, завдання, зміст виховного процесу в школі, а також форми роботи і взаємодії учнів, учителів і батьків.
3. На партах перед батьками розкладені схеми, які являють собою поетапну модель вивчення процесу самовдосконалення особистості.
4. Музичний супровід – спокійна лірична музика.

Хід (проведення) зборів

I. Експрес-діагностика «Чи в достатній мірі Ви контактні з дітьми?»

... Для того, щоб виховувати, безсумнівно, необхідно дуже добре знати особливості дитини, вміти користуватись різними педагогічними прийомами; та ще важливіше вміти спілкуватися з дітьми, досягати взаєморозуміння у спілкуванні з ними.

(Проводиться тестування батьків, після якого вони відразу ж можуть визначити рівень своєї контактності у спілкуванні з дітьми).

II. Знайомство батьків з автобіографіями їхніх дітей.

Класний керівник повідомляє батькам про те, що їхні діти «намалювали» свої біографії, та пропонує їм передбачити, яким є найзаповітніше бажання їхньої дитини. Потім роздає батькам ці автобіографії, і вони порівнюють свої передбачення з відповіддю дитини. (Звучить тиха музика, батьки продовжують знайомитися з автобіографіями дітей).

III. Рольова гра «Навпаки».

Мета гри полягає в тому, щоб дати батькам можливість відчутти, наскільки у спілкуванні з дитиною ми забуваємо, що вона – теж особистість. Сутність гри полягає в тому, що роль дитини виконує хтось із батьків, а роль суворого батька, в якого у спілкуванні переважає авторитарний стиль, бере на себе вчитель. Після гри батьки висловлюють думку, що таке спілкування поглиблює розбіжність між дитиною і дорослим, сприяє накопиченню суперечностей і проблем. Батьки роблять висновок про те, що необхідно змінювати форми і стиль спілкування, щоб досягти позитивного результату.

Представлення класним керівником виховної системи класу і моделі випускника педагогічного ліцею.

Дійсні причини недоліків людини та її невдач зосереджені не в тих обставинах, які її оточують, а в ній самій. І головне завдання позбавлення недоліків – перебудова самого себе, власне самовдосконалення. Саме ця ідея покладена в основу виховної системи класу. Завдання учителя, батьків –

допомогти дитині усвідомити себе, повірити в самого себе і в свої можливості та здібності, сприяти саморозвитку дитини.

IV. Обговорення принципів спілкування.

Безперечно, наступна робота відповідальна і складна, досягти позитивних результатів можна лише при взаємодії сім'ї та школи, співпраці батьків і самих дітей, а тому необхідно розробити принципи взаємодії дорослих і учнів-п'ятикласників.

В процесі дискусії розробляються такі принципи:

1. Взаємоповага і довір'я.
2. Розумна система покарань і позитивне стимулювання – шлях до успіху.
3. Позбавитись правила: погана оцінка – поганий учень. Вірити у творчі сили дитини.
4. «Діти мають робити те, що хочуть, а хотіти вони повинні саме того, чого бажає педагог» (Ж.-Ж. Руссо).

V. На основі виступу класного керівника і думок батьків формулюється рішення батьківських зборів про побудову такої виховної системи класу, яка ґрунтується на ідеї самовдосконалення і саморозвитку школяра.